

ВІДГУК

офіційного опонента,

кандидата педагогічних наук, доцента *Андросової Наталі Миколаївни*
на дисертаційну роботу *Стародубцевої Катерини Володимирівни*

«Підготовка вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта 01 Освіта /Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Рівень реформування змісту й форми системи освіти та його євроінтеграційний вектор вимагає адаптації існуючого в Україні кластера післядипломної освіти вчителя початкових класів і методичного апарату педагогічної діяльності учасників освітнього процесу. Однак, методичні компетентності не даються вчителю від природи в готовому вигляді, а потребують постійного професійного удосконалення. Підготовка вчителя початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти сприятиме формуванню нових позитивних змін професійних якостей, самореалізації, професійної зрілості, професійної успішності, вміння оптимізувати навчання й виховання молодших школярів відповідно до нових викликів сьогодення.

Необхідність розв'язання окресленої проблеми визначається основними документами в галузі освіти України, зокрема Законом України «Про професійний розвиток працівників» (2019 р.); «Про освіту» (2025 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016 р.); Наказами МОН України «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників» (2024 р.), «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024 р.); Постановами Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (2025 р.), «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників» (2020 р.); Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020 р.).

Дисертаційна робота Стародубцевої Катерини Володимирівни «Підготовка вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти» – фундаментальне теоретико-експериментальне дослідження, актуальне для сучасної України та освіти. З цієї позиції дослідження Стародубцевої Катерини Володимирівни не викликає сумнівів, що вказує на його важливість і своєчасність. Слід також зазначити, що дослідження виконане відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0120U002014), що входить до тематичного плану

науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. До захисту запропоновано: поняття *готовності учителів початкових класів до проектування професійного розвитку* як багатокомпонентне особистісне утворення, що характеризується здатністю самостійно визначати цілі професійного самовдосконалення, планувати й реалізовувати індивідуальну траєкторію розвитку, активно використовувати ресурси післядипломної освіти для підвищення педагогічної майстерності і професійної компетентності, орієнтації на розвиток індивідуальних професійно значущих якостей, що забезпечує успішну самореалізацію вчителя під час роботи з молодшими школярами; поняття *професійного розвитку учителя початкових класів* як динамічного освітнього процесу позитивних, спрямованого на оновлення й удосконалення особистісних і професійно значущих якостей учителів, що відбувається під час підвищення кваліфікації у відповідних освітніх закладах та шляхом проектування професійного розвитку, самоосвіти й самовиховання, спрямованих на оновлення теоретичних і набуття необхідних практичних умінь й навичок задля організації ефективного освітнього процесу з молодшими школярами відповідно до вимог професійного стандарту і Концепції Нової української школи; поняття *проектування професійного розвитку вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти* як систематичного й цілеспрямованого процесу створення вчителем власної траєкторії професійного зростання, що передбачає усвідомлене визначення мети професійного розвитку, вибір форм підвищення кваліфікації, розвиток професійних компетентностей, саморефлексію, поширення набутого досвіду й адаптацію до змін; аксіологічний, акмеологічний, андрогогічний, системний, компетентнісний, ресурсний та особистісно-діяльнісний підходи як ґрунтовні засади підготовки вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку; аналіз понять «професійний розвиток учителя», «сертифікація вчителя» їх зв'язок між собою; сутність і компоненти структури готовності вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку, що включає мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-інформаційний, компетентнісно-зорієнтований і рефлексивно-результативний; комплекс педагогічних умов готовності вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку; критерії та показники зазначеного феномена; модель підготовки вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти, яка складається з мети, методологічних підходів, педагогічних умов, етапів, засобів їх реалізації, компонентів, критеріїв, рівнів і результатів.

Дослідження підготовки вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти ефективно за наявності таких критеріальних показників: настановний (наявність мотивації на проектування професійного розвитку; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності; наявність професійних цінностей); гностичний (обізнаність з інноваційними освітніми технологіями; наявність фахових знань;

наявність знань щодо планування індивідуальної траєкторії професійного розвитку); діяльнісний (наявність проєктувальних умінь; наявність комунікативно-організаторських умінь; наявність умінь емоційної саморегуляції); аналітичний (здатність до рефлексії; наявність критичного мислення; здатність до стресостійкості).

Тренінги з ефективної комунікації, обмін досвідом у різних формах і форматах, самостійна робота з джерелами інформації щодо проходження сертифікації, участь у онлайн-заходах та участь у роботі педагогічної студії «Інструменти професійного розвитку вчителя початкових класів», у курсі підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Технологія освітньої мнемотехніки в початковій школі», в експертній діяльності, опанування сучасних цифрових інструментів як елементів підготовки вчителів початкових класів до наукового усвідомлення потреби свідомого проєктування й реалізації індивідуальної траєкторії професійного розвитку, формуванні професійних цінностей і визначення своєї ролі у професійній спільноті.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження: *уперше* визначено сутність готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку як дії зі сполучення здатності визначати цілі професійного самовдосконалення, навчатися впродовж життя, мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності, наявності професійних цінностей, фахових знань та знань щодо сучасних дієвих освітніх течій, розуміння їхніх переваг і недоліків, свідомий вибір форм, способів і шляхів індивідуального професійного зростання й моніторинг особистого прогресу на основі отриманих результатів, ефективної співпраці з усіма учасниками освітнього процесу, умінь емоційної саморегуляції, здатності до рефлексії, що є адекватними цілям, змістові професійного розвитку, можливостям учасників освітнього процесу, взаємно продовжують, доповнюють і розвивають один одного. Спроєктовано та реалізовано модель підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти, що складається з мети, методологічних підходів, педагогічних умов, етапів, форм, методів і засобів реалізації педагогічних умов, компонентів, критеріїв, рівнів та результатів.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти, а саме: створення сприятливого соціально-психологічного клімату в професійній спільноті; організація та змістове насичення групових занять для вчителів початкових класів інтерактивними методами навчання; залучення вчителів початкових класів до розроблення індивідуальної траєкторії особистісного професійного розвитку; організація самостійної роботи вчителів початкових класів, зокрема учасників сертифікації, експертів сертифікації та інституційного аудиту, слухачів курсів підвищення кваліфікації. Запропоновано компонентну структуру готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку. *Визначено* критерії, показники та рівні досліджуваного феномена.

Подальшого розвитку дістали положення щодо впровадження в систему післядипломної освіти теорії й практики підготовки вчителів початкових класів; алгоритми побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і в цілому, не викликають сумніву. Найбільш суттєві наукові та практичні результати викладено у висновках й опублікованих працях. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, адже мають теоретико-методологічне підґрунтя, практичний досвід та результати багаторічного експерименту з реалізації педагогічних умов підготовки вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти.

Значення для науки і практики отриманих здобувачем результатів. Дослідження Стародубцевої Катерини Володимирівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему з ефективної організації процесу проектування професійного розвитку вчителів початкових класів в системі післядипломної освіти з метою досягнення цілей становлення вчителя-професіонала, проходження ним процедури сертифікації та успішної самореалізації вчителя під час роботи з молодшими школярами. Позитивні наслідки для педагогічної науки ґрунтуються на тому, що дисертанткою поглиблено й удосконалено зміст понять: професійний розвиток учителя, професійний розвиток учителя початкових класів, післядипломна освіта вчителів початкових класів, проектування професійного розвитку вчителів початкових класів в системі післядипломної освіти, сертифікація вчителя.

Методичні рекомендації щодо впровадженого навчально-методичного забезпечення підготовки вчителів початкових класів (програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Проектування професійного розвитку вчителя: шлях сертифікації», «Інтегратор: технологія командного узгодження», «Технологія освітньої мнемотехніки в початковій школі», програми педагогічної студії «Інструменти професійного розвитку вчителя початкових класів»), методики діагностики стану сформованості готовності вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку можна використати в освітній діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, професійних спільнот учителів, громадськими організаціями та як програму професійного саморозвитку для навчання впродовж життя, як окремий курс за вибором для опанування здобувачами спеціальності АЗ Початкова освіта.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Практичне значення дослідження полягає в упровадженні педагогічної моделі підготовки вчителів початкових класів до проектування професійного розвитку в системі післядипломної освіти в процес освітньої діяльності закладів професійної перепідготовки та удосконалення професійного рівня вчителів початкових класів, громадських організацій, що опікуються проблемою

професійного розвитку, саморозвитку, самоосвіти, які функціонують й сприяють ефективному досягненню цілей освіти, визначених Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020р.) та Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024р.); розробці навчально-методичного забезпечення до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників; розробленні методики діагностики стану сформованості готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Дисертація складається з анотацій (українською та англійською мовами), списку публікацій, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (220 найменувань, з них 16 – іноземною мовою), додатків (24). Ілюстративний матеріал подано у рисунках і таблицях. Загальний обсяг наукової праці становить 294 сторінки, у тому числі 190 сторінок основного тексту, що в цілому відповідає нормативним вимогам до оформлення дисертацій.

У вступі ретельно обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито його теоретико-методологічну основу, викладено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено дані щодо впровадження результатів дослідження, окреслено структуру дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти» – на основі аналізу наукових джерел охарактеризовано стан проблеми дослідження, розкрито зміст понять дослідження, обґрунтовано сутність, методологічні засади підготовки вчителя початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти; виокремлено структурні компоненти, що висвітлюють ієрархію та складність процесу вибудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя, наявність комплексу педагогічних умов, що сприяють ефективності підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти; виокремлені й проаналізовані різні типи й діяльність професійних навчальних спільнот у міжнародній освітній практиці, розкрито роль деприватизації практики між колегами, зокрема, за межами закладу, де працюють, окреслено пріоритетну роль опанування інноваційними освітніми технологіями для актуалізації питань з фахових знань; з'ясовано, що сучасний вчитель має академічну свободу у виборі форми післядипломної освіти, й потребує підготовки до подолання психологічних бар'єрів щодо проходження процедури сертифікації та обізнаності у пропозиціях щодо професійного розвитку.

У другому розділі – «Експериментальна робота з підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти» – представлено результати експериментальної перевірки

стану готовності вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку. Оцінку ефективності педагогічної моделі та авторської методики підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти здійснено в ході порівняння визначених показників: рівня професійних цінностей та наявності мотивації на проєктування й досягнення успіху в професійному розвитку; рівня обізнаності з інноваційними освітніми технологіями; рівня наявності фахових знань і знань щодо планування індивідуальної траєкторії професійного розвитку; рівня наявності проєктувальних, комунікативно-організаторських умінь; рівня наявності умінь емоційної саморегуляції; здатності до рефлексії; рівня наявності критичного мислення; здатності до стресостійкості. Ефективність й оптимальне досягнення визначених показників підтверджені за кожним з виокремлених та діагностованих критеріїв.

Висновки й рекомендації, що сформульовані в дисертації, є логічними і адекватними змісту дисертації, відображають її найбільш важливі науково-теоретичні й практичні результати. Загалом дисертаційна робота за змістом і формою є завершеним дослідженням.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Заслуговує на схвалення повнота висвітлення основних результатів дослідження у фахових виданнях (4 публікації), масштабність апробації його окремих положень у доповідях на представницьких конференціях різного науково-практичного спрямування, у розроблених курсах і програмах підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Крім цього, наукові положення, висновки й рекомендації достатньо повно викладено у наукових і методичних працях (19 праць).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи дисертацію, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування роботи й вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. На сторінках дисертації й у висновках окреслено, що післядипломна освіта вчителів початкових класів є динамічним освітнім процесом, спрямованим на оновлення й удосконалення особистісних і професійно значущих якостей учителів, який відбувається під час підвищення кваліфікації у відповідних освітніх закладах, а також шляхом проєктування професійного розвитку, самоосвіти та самовиховання, спрямованих на оновлення теоретичних знань і набуття необхідних практичних умінь і навичок задля організації ефективного освітнього процесу з молодшими школярами відповідно до вимог професійного стандарту і Концепції Нової української школи. Цілком погоджуючись із цим, вважаємо, що було б доцільно приділити окремий параграф аналізу наявних в Україні та інших країнах популярних серед освітян пропозицій для побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя початкових класів.

2. У своїй роботі дослідниця наголошує на пріоритетності для професійного розвитку обізнаності вчителів початкових класів з інноваційними

продуктами, зокрема, штучним інтелектом. Тому доречним було б у додатках представити перелік найцікавіших, на думку автора, інструментів, програм та інших інновацій, які б сприяли професійному розвитку вчителя початкових класів.

3. Під час реалізації окремих педагогічних умов ефективної підготовки вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти слід було б описати особливості створення сприятливого соціально-психологічного клімату в професійній спільноті освітян різних регіонів у період військової агресії та численних викликів, зокрема психологічного навантаження, адаптацію до нових форматів навчання (онлайн, змішане), забезпечення безпеки учнів, а також професійних труднощів, таких як брак ресурсів та необхідність у нових компетенціях.

4. Висвітлюючи проблему аналізу досвіду вчителів щодо проходження сертифікації, варто було б дослідити кар'єрні історії сертифікованих учителів і подати їх, як мотивуючі історії.

5. Дослідниця Стародубцева К.В. наголошує на актуальності обраної теми через євроінтеграційний шлях української освіти. Було б доречним порівняти підходи до проєктування професійного розвитку вчителів початкових класів в Україні та прогресивних країнах Європи, зокрема тих, де знайшли найбільший прихисток українські вчителі в період вимушеного переміщення.

Викладені зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки рецензованої дисертації Стародубцевої К. В., а є лише приводом для наукової дискусії. До того ж, дисертантка має право на власне бачення представлених матеріалів і результатів власного дослідницького шляху.

Висновок. На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження Стародубцевої Катерини Володимирівни «Підготовка вчителів початкових класів до проєктування професійного розвитку в системі післядипломної освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, 12.01.2022р. №44 (зі змінами від 03.05.2024р. №507), а її автор – Стародубцева Катерина Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка

Н. М. Андросова

В.О. професор з наукової
роботи
ІДУ ім. В. Винниченка



— (Тока М.В.)